

MURÂDÎ DİVANİ'NDA DENİZ İMGESİ

Dr. Gülden Esra AYDOĞDU* / Prof. Dr. Halil ÇEÇEN**

Öz: İnsanoğlunun tabiatla ilişkisinde deniz; durgunluğu, enginliği, hırçınlığı, dinginliği gibi birçok yönüyle insanın ruh hâli üzerinde tesir bırakmıştır.

Bu tesirin izleri İslamiyet öncesi dönemden beri Türk edebiyatına yansımıştır. İslami dönem Türk edebiyatında ise deniz taşıdığı bu lirik anlamın dışında tasavvufi anlamlar da yüklenmiştir.

16. yüzyılın şair hükümdarlarından olan Murâdî de Türkçe divanında deniz kavramının hem lirik hem de tasavvufi anlamından istifade etmiş, eserinde denize ve denizle ilgili kavramlara sıkça yer vermiştir.

Bu çalışmada Murâdî Divanı'nda deniz ve denizle ilgili bazı unsurların tasavvur edilme biçimi ve sebepleri ele alınmıştır. Divan'da geçen bu kavramlarla ilgili konuyu yansıtabilecek bazı beyitler seçilmiş, denizin ve ilgili sözcüklerin yüklendiği anlamlar, imgeler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Murâdî, Murâdî Divanı, imge, deniz.

THE IMAGE OF SEA IN THE DIVAN OF MURÂDÎ

Abstract: In the relationship of human beings with nature, the sea has had an impact on the human mood in many aspects such as its calmness, vastness, irritability, and serenity.

Traces of this influence have been reflected in Turkish literature since the pre-Islamic period. In Islamic period Turkish literature, on the other hand, besides this lyrical meaning, the sea has also been loaded with mystical meanings.

Murâdî, one of the poet rulers of the 16th century, benefited from both the lyric and mystical meanings of the concept of the sea in her Turkish divan, and frequently included the sea and the concepts related to the sea in his work.

In this study, the way in which the sea and some elements related to the sea are conceived in Murâdî's divan and its reasons are discussed. Some couplets that can reflect the subject related to these concepts in the divan have been selected, and the meanings and images of the sea and related words have been tried to be explained.

Key Words: Murâdî, Murâdî Divan, imagination, sea.

1. Giriş

İnsanoğlu var olduğu süreden bu yana doğayla münasebet kurmuş; giyim-kuşamını, beslenme ve barınma kültürünü, geçim kaynaklarını vb. ağırlıklı olarak tabiata göre şekillendirmiştir. Tabiat unsurları içerisinde de deniz; durgun-

ORCID ID : 0000-0001-8986-9674*/ 0000-0002-3571-4092**

DOI : 10.31126/akrajournal.1110257

Geliş tarihi : 28Nisan 2022 / Kabul tarihi: 11 Kasım 2022

*Herhangi bir kurumda çalışmıyor.

** Dicle Üniversitesi'nden emekli.

luğu, derinliği, enginliği, hırçınlığı, kudreti gibi birçok yönüyle insanı etkilemiş, farklı kavimlerdeki insanların duygu ve düşüncelerine ifade aracı olmuştur.

İbrahim Dilek, bazı milletlerin mitolojisinde yer alan su ve deniz metaforlarıyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Türk mitolojisinde başlangıçta ne gök vardır ne de bir yer. Dünya büyük bir denizden ibarettir. Mayalara göre, evrenin başlangıcında sudan başka hiçbir şey yoktur, var olan şey yalnızca durgun sudur. Fin destanı *Kalavela*'da yeryüzünü yaratan görkemli Luonattar, başlangıçta her yeri kaplayan suyun üzerinde uçmaktadır. Sümer mitolojisinde de hiçbir şey yokken yalnızca ilksel deniz vardır. Kızılderili mitolojisinde ise yüce güç Maheo önce tuzlu suyu yaratır (Dilek, 2018: 68).

Toplumların ortak hafızası olarak telakki edilen deyim ve atasözlerinde deniz farklı anlamlarla karşımıza çıkmaktadır. “Denizi geçip çayda boğulmak, denize düşen yılanı sarılır.” deyim ve atasözünde güç, zor durum; “Devletin malı deniz yemeyen domuz.” deyiminde çokluk, bolluk; “İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.” atasözünde ise karşılık anlamlarını taşımaktadır (<https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 10.04.2022).

Klasik Türk edebiyatında da mazmunların oluşmasında tabiatın, mekânın önemli etkisi olmuştur. Sanatçılar somut gerçekleri ince hayal dünyalarından süzerek soyutlaştırmışlar; farklı teşbihlerde, istiarelerde işlemişlerdir.

Tabiat unsurları arasında yer alan deniz, divan edebiyatı sanatçılarına etkilemiş, onlarda farklı çağrışımlara vesile olmuştur. “Bahr, kulzüm, derya, yemm, umman sözcükleriyle karşılanan deniz, temel anlamının dışında göz-yaşı, gam, gönül, aşk, cömertlik, kerem, rahmet, ilim, mana, şiir gibi anlamlarda kullanılmıştır.” (Pala, 1999: 103-104).

Divan edebiyatının ana kaynaklarından olan tasavvuf da bu kavramın eserlerdeki kullanım alanını genişletmiştir. Tasavvufta vahdet-i vücûd nazariyesi açıklanırken denize çok farklı anlamlar yüklenir. “Mutlak varlık olan Allah'ı, onun sonsuz zat makamını ve vahdeti temsil eder. Sûfiler, varlığın bir olduğunu, kesretin görünürde kaldığını anlatmak için, daha ziyade deniz imgesini kullanmışlardır.” (Üstüner, 2008: 285). “Hakikat ehli, Allah'ı bir deniz; kâinatı -masıva olması hasebiyle- denizin dalgaları olarak görür” (Pala, 1999:104).

Divan edebiyatında deniz kavramının kullanımına yönelik çeşitli incelemeler yapılmış, bu kavramın şairlerin hayal dünyalarında nasıl yer aldığı araştırılmıştır.¹

1. bk. Bahir Selçuk “Teşbih-i Belîğde Kendisine Benzetilen Bir Unsur Olarak Deniz: Ahmed Kuddusî Divanı Örneği” ve “Sinan Paşa'nın Dünyasında Deniz”, Betül Mutlu “Divan Şiirinde Deniz İmgesi ve Şiir Öğretiminde Kullanılması” Kürşat Şamil Şahin “Şeyhülislam

Edebiyat tarihi boyunca hep var olan deniz; değişen kültür, iklim, inanç, coğrafya, dil gibi birçok sebepten ötürü farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır.

Bu çalışmada hem tarihte hem de klasik Türk edebiyatında mühim bir yeri olan Sultan III. Murad'ın deniz kavramını nasıl işlediği, divanından yola çıkılarak, incelenecektir.

2. Murâdî Divanı'nda Deniz İmgesi²

Sultan III. Murad (1546-1595) 16. yüzyılın son dönemlerinde yaşamış hükümdar şairdir. Arapça ve Farsçayı iyi bilen ve bu dillerde şiir söyleyecek kadar dönemin ilimlerine de vâkıf olduğu belirtilir. Kaynaklarda Arapça ve Farsça divanının bulunduğu belirtilse de bunlara henüz ulaşılammıştır (Kırkkılıç, 2015: 25, 59). Türkçe divanı üzerine yapılan incelemelerde ise eserin 1567 gazel, 1 muhammes, 49 mesnevi, 38 kıt'a ve 47 müfretten oluştuğu belirtilmiştir (Kırkkılıç, 1985: 369). Şair, Türkçe divanında Murâdî mahlasını kullanmış, sofıyane şiirlere rağbet göstermiş, şiirin tasavvufa temayülünü teşvik etmiştir (Hammer, 2011: 911). "Sultan Murad, şiirlerini diğer Osmanlı sultanları gibi sade ve basit bir dille söylemiştir. Şiirlerinde Arapça ve Farsça terkiplere oldukça az rastlanmaktadır. Tasannuya merakı yoktur. Âdeta konuşur gibi bir şiir yazma lisanına sahiptir." (Kırkkılıç, 2015: 44).

Murâdî Divanı'nda deniz ve onunla eş anlamlı sözcüklerin kullanım sıklığı oldukça fazladır. Deniz 8, bahr 147, derya 121, umman 44, yemm 40, kulzüm 2, ebhâr 3 kez olmak üzere toplam 365 defa bu kavram kullanılmıştır. Deniz etrafında oluşturulan anlatımlarda ise bâdbân 13, mevc 21, temevvüc 9, emvâc 6, fülk 40, gavvâs 16, geştî 10, sahil 7, zevrak 18, lü'lü 3, sadef 6, şınav 10 kez yer almıştır. Deniz ve denizle ilgili kavramların divanda toplam kullanımı 568'dir. Murâdî Divanı'nda deniz ve denizle ilgili kavramların önemli yer tuttuğu bu sayısal verilerden anlaşılmaktadır.

2.1. Vahdet, Kesret, Gönül, Aşk, Âşık

Murâdî Divanı'nda deniz kavramı, gerçek anlamının dışında çoğunlukla tasavvufî anlamda; vahdet, İlahi aşk manasında kullanılmıştır. Buna göre deniz; vahdeti, tüm varlıkların varlığını Allah'ın varlığında bilmeyi, bakılan her şeyde Allah'ın esma ve sıfatlarının tecellisini görmeyi, Allah'la yakın olmayı, İlahi aşkı karşılar (Pala, 1999: 104, 238, 406).

*Ey Murâdî bahre düştün kim onun pâyânı yok
Lîk sen bir bahrsin kim sende deryâ gizlenir (G. 401/5)*

²Yahya Divanında Deniz İmgesi", Saâdet Şihyeva "Nesimî Divanında Bahrla İlgili Tasavvufî Kavramlar."

2. Makalede kullanılan şiir metinleri, Ahmet Kırkkılıç tarafından hazırlanan Muradî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin) isimli eserden alınmıştır. Eserin künyesi kaynakçada belirtilmiştir.

*Daldı bir deryâya kim her katre bir deryâ durur
Mevc urursa ger Murâdî bahr-ı ummân eğlenir (G. 352/7)*

Damlalar ve dalgalar ise kesrettir, maddi âlemdir. Sayıca çok olsalar da isim ve sıfatlarıyla tek olan Allah'tan bir parçadırlar. "Vahdet derkesret" çoklukta birlik ifadesi bu inanıştan doğmuştur (Pala, 1999: 104, 238, 406). Murâdî vahdet denizine düşmüştür. Her şeyde Allah'ın isim ve sıfatlarını idrak etmekte, kendisinde ve varlıkta Hakk'tan başka bir şey bulamamaktadır. Şair vahdet denizi ile ondan bir cüz olan damla ve dalganın hem-hâl oluşunu ifade etmiştir. Dalgaları, damlaları gören aslında denizden bir parça görmüştür.

*Bahr-ı bî-pâyânı kimdir kim ihâta eyleye
Zevrak-ı dil bildi ancak mevcidir deryâ-sıfat (G. 173/3)*

*Katrede deryâ muayyen oldu yemde katre kim
Müntehâ-yı tâkat olmuştur vücûda asl-ı fâl (G. 771/4)*

"Tasavvuf edebiyatında "gemi" veya "kayık" insanı Hakk'a, manevi kurtuluş, hakikate taşıyan araçtır; gönüldür. Sahil-i selamete ulaştırır." (Köle, 2016: 1870).

*Bahr-ı hakikat içre bu fülk-i dil şinâver
N'ola ihâta kılrsa her yanını onun zât (G. 194/2)*

*Garka-i bahr-ı hüviyyet olalı fülk-i gönül
Evvel ü âhirdede seyr eyler dahu bulmaz kenâr (G. 375/3)*

İnsanın gemi hükmünde olan gönlünün yelkeni inançtır. Yelken olunca, rüzgâr gemiyi uzak yerlere götürür. Yelkensiz geminin rüzgârdan istifade edememesi gibi, inançsız bir insanın da sadece sözle maneviyat âlemlerine yol alması mümkün olamaz (Köle, 2016: 1873).

*Gel beri fülk-i dili sal yem-i ummâna yine
Bâdbân aç ki bu âb üzre hemân ber-pâdır (G. 430/4)*

*Gönül bahr-ı hakikatte gemidir
Pes ona bâdbânımdır muhabbet (G. 207/6)*

Murâdî Divanı'nda "gavvâs" İlâhî aşka tüm benliğiyle dalan âşıktır. Gavvasın amacı uzun ve meşakkatli yolu - seyr-i sülûk - kat edip hakikat incisine vasıl olmaktır.

*Bir bahre düşüptür yine gavvâs-ı gönül kim
Ummâna değer katre-i dürdâneliğim var (G. 459/2)*

*Gavvâs-ı aşk olanlar cân terkini uruben
Ummâna dalmayınca dürdâneye eremez (G. 596/2)*

Vahdet denizinde seyr-i sülûka çıkmış âşık gavvasın, yelkeni aşk olan gönül gemisindeki yolculuğu metaforu Murâdî Divanı'nda çok sık işlenmiştir. Tasavvufî anlamlarla bezeli bu ifadelerde âşık; İlahî aşk, hakikat, ilim, irfan, marifet, hikmet, hayret (Hakk'ın keyfiyetini anlama çabası içinde hayrete düşme hâli), fenâ (benlikten sıyrılma, fenâ-fi'llâh makâmı), mağfiret, rahmet arayışı içindedir.

2.2. Sahil

Murâdî Divanı'nda sahil İlahî aşkın, vahdetin dışında kalmayı ifade eder. Şairin amacı sahile varmak değil deryaya, vahdete dalmaktır. Derya sözcüğü beyitlerde Allah ile yakın olma, arada engel olmama hâlini ve enginlik vasfı yönüyle ilmin genişliğini ifade etmektedir.

*Salan bahr-ı muhabbette vücûdu fülküne bir dem
Bulup sâhil çıkar anlama sen onu o deryâdan (G. 1003/2)*

*Sâhilin terk edeli sâhile tutmadı yüzün
İlm-i deryâda mahâretle olupdur kâmil (G. 792/2)*

Kenar sözcüğü deniz kavramıyla ilgili kullanıldığında denizin -vahdetin- sonsuzluğunu, enginliğini vurgular.

*Yemm-i muhabbet içre dil fülkünü salarsan
Yoktur onun kenârı bulunmaz ona pâyân (G. 1124/2)*

*Bir acep deryâ olupdur dil ki yok ona kenâr
Günde bin deryâ yudar aslâ yemez gam ân için (G. 1027/3)*

2.3. Mübalağa

Şair mübalağa yapmak istediği durumlarda sık sık deniz metaforuna başvurmuştur. Bir durumun, vasfin yoğunluğundan, çokluğundan bahsederken şair, çoğu zaman deniz kavramının uçsuz bucaksız niteliğinden istifade etmiştir.

*Gerçi Murâd'ın dili bahr durur bikerân
Başı onun arşta ayağı deryâdadır (G. 498/5)*

*Kalemler olsa ger eşcâr mürekkep olsa deryâlar
Yazılmaz idi ahvâlim ne peydâdır bu peydâlar (G. 281/1)*

Şairin mübalağa unsurlarından biri de deniz-mürekkep ilişkisidir. Murâdî'nin derdini yazmaya, denizler mürekkep olsa dahi yetmez.

*Deryâ midâd ola ger eşcâr olursa aklâm
Derdimi yaza ger halk gelmeye ol beyâna (G. 1401/3)*

Şair şiirlerinin şerhi için de mürekkebin deniz kadar çok oluşunu yetersiz görür.³

*Yazılmaz defter-i şerhim mürekkep olsa deryâlar
Kamu mevcûd âcizler durur nakş-ı misâlimde (G. 1304/3)*

2.4. Gözyaşı

Divanda deniz gözyaşı anlamını da taşıyabilmektedir. Murâdî, gözyaşının çokluğunu anlatmak için deniz kavramından istifade etmiştir. Denizin enginliği, akarsuların denize akması; gözyaşındaki çokluğu, bitip tükenmeme durumunu karşılamaktadır.

*Reşha-i aynımda eyler çünkü deryâlar zuhûr
Ol denizler katresini kıldı dünyâlar zuhûr (G. 391/1)*

*Gönül fülkûn sıdı çün seng-i hicrân
Acep mi çeşmim akıdırsa deryâ (G. 76/2)*

2.5. Şiir, Şair

Şair, şiir yazma yeteneğini “deniz”, “umman” sözcükleriyle ifade etmektedir. Denizin enginliği ile şairin sözünün bitip tükenmemesi arasında ilişki kurulmaktadır.

*Ey Murâdî ne acep sana nihâyet olmaz
Bir senin gibi dahı görmedik ummân dediler (G. 421/5)*

Murâdî yazdıklarının şerhe, açıklamaya gelemeyecek kadar çok olduğunu ifade ederken derya, umman sözcüklerine yer vermiştir. Denizin enginliği ve derinliği şairin yararlandığı benzetme unsurudur.

*Ey dil Murâdî kavli şerh ü beyâna gelmez
Deryâ durur bu deryâ ummân durur bu ummân (G. 1124/5)*

2.6. SadeF, İnci

Murâdî Divanı’nda nisan yağmuruyla meydana gelen sadeF; dünya, kâinat karşılığı olarak kullanılmaktadır. Aşk sebebiyle yağın bu nisan yağmuru dünya sedefini oluşturmuştur. Dünyanın mayasında, varlık kaynağında aşk vardır. Bu sedefin-dünyanın içindeki inci ise şairin kendisidir.

*Nisân-ı aşkından düşüp oldu bana dünyâ sadeF
Bahr-ı şühûd içre şehâ dîrdâneym ben kim bilir (G. 511/4)*

3. Şairin şiirlerindeki şerh olgusunu inceleyen makale için bk. Dağlar, 2018.

*Murâdî bu avâlim bir sadeftir
Vücûdun cümleye dürdâne düşmüş (G. 639/5)*

İnci, tasavvuf edebiyatında itaat etmek, boyun eğmektir (Uludağ, 2012: 112). Divanda inci kavramı ise gavvas olan âşığın vahdet denizinde ulaşmak istediği arzusu, Allah'a kulluk isteğidir.

*Bahr-ı vahdette şinâver olalı işbu Murâd
Nice dürrler çıkarır al kulağa rânâdır (G. 430/5)*

*Gavvâs-ı aşk olanlar cân terkini uruben
Ummâna dalmayınca dürdâneye eremez (G. 596/2)*

İncinin divanda bir diğer kullanım sebebi de ortasının delinmesi vasfıdır. Şair delinerek kullanılan inci ile sevgilinin dudağının derdinden delinen bağı arasında ilişki kurmuştur.

*Gün yüzün şavkına mâhım kan yudaram lâlves
Dürr gibi bağrım delindi sen leb-i mercân için (G. 1091/4)*

Bu kullanımların dışında deniz ve denizle ilgili kavramlar aşk, hakikat, hikmet, mana, ilim, kudret, kader, irfan, bela, cûd, fenâ (tasavvuftaki fenâ-fi'llah makamı), hayret (hayret makamı), rahmet, ruh sözcükleriyle tamlama hâlinde yer almıştır. Bu tamlamaların ortak noktası belirtilen kavramların deniz gibi sonsuz, engin oluşudur.

Murâdî Divanı'nda ayrıca Bahr-i Ahzar (Hint Okyanusu) ve Bahr-i Hamrâ (Kızıl Deniz) özel isimleri bulunmaktadır.

3. Deniz ve Denizle İlgili Kavramların Kullanım Nedenleri

Deniz ve denizle ilgili kavramların Murâdî Divanı'ndaki söz varlığı kayda değer ölçüde geniştir. Deniz kavramının Murâdî divanındaki kullanım sayısı 365, denizle ilgili kavramların sayısı ise 203'tür. Murâdî Divanı ile aynı yüzyılda yazılmış Fuzûlî Divanı'nda deniz kavramı 126, Bâkî Divanı'nda 147; sonraki yüzyılda kaleme alınmış Nâbî Divanı'nda ise 163'tür (Gider, 2017: 32); (Çetinkaya, 2014: 42)

Murâdî'nin deniz ve denizle ilgili kavramları bu kadar sık kullanmasının nedenleri neler olabilir? Sahip olduğu inanç dünyası, saray sınırları içinde kalmış bir hayat tercihi ya da döneminde gelişen denizcilik faaliyetleri, Murâdî'nin bu kavramları yoğun şekilde kullanmasının sebepleri olabilir mi?

Murâdî, Halvetî tarikatına yakın bir şairdir. Şiirlerinde dinî, tasavvufî unsurlardan oldukça istifade etmiştir (Kırkkılıç, 1985: 185, 207). Deniz ve denizle ilgili kavramlar da tasavvuf istilahında çok geniş anlamlar ihtiva etmektedir. Şairin denizi ve denizle alakalı sözcükleri, tasavvufî anlamlarından dolayı tercih etmesi muhtemeldir.

Şairin deniz ve ilgili kavramları sık kullanmasının bir diğer sebebi ise saraydan pek dışarı çıkmayışı olabilir. 21 yıllık hükümdarlığı sürecinde hiçbir sefere katılmayan hükümdar, ilk zamanlarında cuma namazına çıkarken sonraları onu da terk ederek sarayda namaz kılmayı âdet edinmiş, gündüzleri çoğu zaman Üsküdar'daki yeni sarayın bahçesinde vaktini geçirmiştir (Hammer, 2011: 946; Uzunçarşılı, 2003: 114). Denize ve onun güzelliğine hükümdarlığı boyunca muhatap kalan hükümdar bu güzellikten etkilenmiş, denizle ilgili farklı imgeler tasavvur etme imkânı yakalamış olabilir.

Şairin denizi ve denizle ilgili unsurları sıkça kullanması, İstanbul'da inşa ettirdiği büyük bir amiral gemisinin etkisinden de kaynaklanabilir. Bu gemi Kanuni ve Selim zamanlarında başkent tersanelerinde inşa edilen iki gemi ile rekabet edebilecek niteliktedir ve geminin denize indirilişinde başta padişah olmak üzere devlet büyükleri hazır bulunmuş ve büyük bir tören yapılmıştır (Hammer, 2011: 963). Saraydan cuma namazı için dahi çıkmayı pek âdet edinmeyen hükümdarın geminin denize indiriliş törenine bizzat katılması, onun bu konulara verdiği önemi göstermektedir.

4. Sonuç

Deniz, Türk edebiyatında İslamiyet öncesi dönemden itibaren sık kullanılan bir kavramdır. İslamiyetin kabulüyle birlikte tasavvufî anlamlar da yüklenerek daha zengin imgeler taşımıştır. Murâdî Divanı'nda da deniz ağırlıklı olarak tasavvufî manada kullanılmıştır. Hayret, fenâ gibi bazı tasavvufî hâllerin tasvirinde, hakiki aşkın tavsifinde ifade aracı olmuştur. Divanda deniz çoğunlukla Mutlak Varlık'ı, vahdeti karşılarken damla ve dalgalar kesreti, Allah'ın isim ve sıfatlarını, İlahi tecellileri anlatmaktadır. Gemi, seyr ü süluk yolunda hakikati bulma aracı, gönüldür. Âşık, vahdet denizine dalan gavvas; bâdbân ise inanç, aşktır. Bu denizin sahiline varmak ise istenmeyen bir durumdur, hakikatten uzaklaşmaktır. İnci ise bazen Murâdî'nin sözleri, delinmiş bağı bazen de Allah'a kulluktur.

Divan şiirinde mekânlar ağırlıklı olarak gerçek anlamlarının dışında mecazi nitelikte yer almaktadır. Bu nedenle soyut kavramlarla tavsif edilmektedirler. Murâdî Divanı'nda da deniz kavramının gönül, irfan, hikmet, aşk, marifet, hakikat, cömertlik, mağfiret, şiir yazma yeteneği gibi soyut kavramlarla birlikte bulunduğu görülmektedir. Bu kavramların içerdiği soyut anlam denizin enginliği, sonsuz oluşu, derinliği imgesiyle somutlaştırılmıştır.

Şairin divanda denizi 365, denizle ilgili kavramları ise 203 kez kullandığı tespit edilmiştir. Dalgalanışı, durgunluğu, dinginliği gibi insana has ruh hâllerini yansıtan lirik yapısına sarayda sıkça muhatap olması, ihtişamını sergileyebilecek alanlardan birinin de büyük bir amiral gemisi inşa ettirmesi ve bundan etkilenmesi, hükümdarlık itibarına gölge düşürmeden mistik duygu, düşünce-

lerini ifade edebilmesi Murâdî'nin deniz kavramını çağdaşlarına nazaran daha sık kullanmasının sebepleri olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Çetinkaya, Ülkü; "Tenasüp ve Nâbî Divanı'nda Deniz Temasına Bağlı Sözcüklerle Kurulan Tenasüp Sıklığı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 2014, S. 21-1, s. 35-64.

Dağlar, Abdülkadir; "Şerhin Şiir Hâli: Sultan Murâdî Divanı'nda Şerh Nazariyatı", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 2018, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı, s. 504-527.

Dilek, İbrahim; "Mitolojilerde ve Türk Destanlarında Köpük", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Güz-2018, S. 46, s. 67-90, Ankara.

Gider, Mahmut; "Baki ve Fuzuli Divanlarında Deniz Tasavvuru", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 2017, S. 3, s. 22-36.

Hammer, J. Von (2011), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi-1*, İlgı Yayınevi, İstanbul.

Kırkkılıç, Ahmet (1985), *Sultan Üçüncü Murat Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Kırkkılıç, Ahmet (2015), *Muradi Divanı İnceleme-Tenkitli Metin*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

Köle, Bekir; "Mevlana'nın Mesnevisinde Gemi Metaforu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, C. 9, S. 42, s. 1869-1877.

Mutlu, Betül (2012), *Divan Şiirinde Deniz İmgesi ve Şiir Öğretiminde Kullanılması*, (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Pala, İskender (1999), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Selçuk, Bahir (2017), "Sinan Paşa'nın Dünyasında Deniz", *Sivrihisarlı Sinan Paşa ve Nesir Edebiyatı* (hzl. A. Kartal, Z. Koşlu), Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları, Eskişehir.

Selçuk, Bahir; "Teşbih-i Belîğde Kendisine Benzetilen Bir Unsur Olarak Deniz: Ahmed Kuddûsî Divanı Örneği", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2019, C. 5, S. 1, s. 94-107.

Şahin, Kürşat Şamil; "Şeyhülislam Yahya Divanı'nda Deniz İmgesi", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, C. 9, S. 2, s. 861-875.

Şihyeva, Saâdet; "Nesîmî Divanında Bahr'la İlgili Tasavvufî Kavramlar", *Türk Kültüründe Deniz ve Deniz Edebiyatı Sempozyumu* (27 Nisan – 2 Mayıs), Kıbatek: Antalya.

Uludağ, Süleyman (2012), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. 3, 6. Baskı, s. 114.

Üstüner, Kaplan; "XIV. ve XV. Yüzyıl Divanlarında Tasavvuf", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2008, S. 24, s. 271-294.

İnternet Kaynağı

<https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 10.04.2022